

Nasuhzâde Ali Paşa ve Rum İsyanı

Zekeriya Kurşun

İstanbul, Vakıfbank Kültür Yayınları, 2021, 295 sayfa, ISBN: 978-605-7947-84-0.

Bilal YAVAŞ*

19. yüzyıl gerek Osmanlı tarihi gerekse dünya tarihi için birçok önemli olayın yaşandığı ve sonuçları bakımından önemli bir yüzyıl olmuştur. Osmanlı Devleti açısından baktığımızda ise Tepedelenli Ali Paşa ve Rum İsyancıları devlet için önemli olayların yaşandığı zorlu süreçler olmuştur. İncelediğimiz bu eserde de bu isyanların ortaya çıkış sebepleri, isyanlarda rol oynayan önemli isimler ve sonuçları detaylıca ele alınmıştır.

Kitabın değerlendirmesine geçmeden önce yazarımız hakkında bilgi vermek gerekir. Zekeriya Kurşun, Marmara Üniversitesinde uzun süre öğretim üyeliği yapmış ve çeşitli kademelerde yöneticilikle birlikte kurul üyeliğinde bulunmuştur. Osmanlı dönemi Arap coğrafyası, Orta Doğu'nun yakın dönem siyasi tarihi, Türk-Arap ilişkileri ve Kuzey Afrika üzerine birçok çalışmaları bulunmaktadır. Günümüzde Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesinde Edebiyat Fakültesi dekanı olarak görevine devam etmektedir.

Eserin 7 bölümden oluştuğunu görmekteyiz. Giriş bölümünde, Osmanlı dönemindeki liyakat sisteminin işlendiği vakit ne derece önemli olduğunu görebiliyoruz. Bunun en önemli örneği ise Nasuhzade Ali Paşa'nın görevi öncesi ve sonrasında emekli edilmesine rağmen tekrar donanmanın başına getirilmesidir. Liyakatin ne derece önemli olduğu ve işlerinde mahir olan insanların yeri geldiği zaman görevlendirildiklerini görebilmekteyiz. Bu açıdan liyakat sistemi de önemli bir konudur.

Birinci bölüme baktığımızda Tepedelenli Ali Paşa hakkında bilgilerin verildiğini görüyoruz. Tepedelenli Ali Paşa'nın isyan etmesi sonucu büyük bir siyasi güç kazandığı, buna karşı yetersiz deniz gücü olmasına

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Tarih Bölümü, İstanbul, tarihcibilal@gmail.com

rağmen devlete sadık olan Nasuhzade Ali Paşa'nın bu isyanın bastırılmasındaki rolü ele alınmıştır. Bunun dışında o dönemin önemli isimlerinden olan Halet Efendi ve Tepedelenli Ali Paşa arasındaki siyasi uyuşmazlıkların neler olduklarının anlatıldığını ve en sonunda isyanla birlikte bu isyanın bastırılma sürecinin detaylıca ele alındığını görebiliyoruz. Nasuhzade Ali Paşa'nın ne derece önemli bir şahsiyet olduğunu buradan anlayabilmekteyiz. Bu sebepten birinci bölüm önemli bir bölümdür.

İkinci bölümde, Rum İsyanı öncesinde bölgede değişen düzen hakkında bilgiler verilmiştir. 1797 yılında imzalanmış olan Campo Formio Antlaşması'yla Venedik Cumhuriyeti'nin tarih sahnesinden çekilip onun bıraktığı toprakları ve mirası Rumların devralmakta olduğunu görmekteyiz. Rus Çarlığı'nın kendi emelleri doğrultusunda Rumları Müslümanlara karşı Hristiyanlık üzerinden kışkırttıklarını ve bununla birlikte Rumların ticari faaliyetlerle zenginleştiklerini bu bölümde görebiliyoruz. Bunun dışında Osmanlı Devleti'nin siyasetinde Halet Efendi'nin rolünün ne denli önemli olduğunu, özellikle bürokraside tayin ve azillerde ne kadar etkili bir isim olduğunu, bu isyanın da Bab-ı Ali ile taşra yöneticilerinin çıkarları ve ihmalkârlıkları sebebiyle ortaya çıktığını görüyoruz. Ayrıca Halet Efendi kendi siyasetiyle meşgul olduğundan bu bölgeyle pek ilgilenmemiştir. Siyasetlerinin sonucu olarak devletin Rum İsyanı'nın çıkmasındaki zafiyetleri dile getirilmektedir. Saydığımız bütün etkenlerin ve Rum korsanlarının faaliyetleri sonucunda Rum İsyanı'nın patlak verdiğini görmekteyiz. "Mora'da tek bir Türk bırakılmayacaktır" sloganıyla başlayan ve Osmanlı Devleti için ağır bir kayıp ve büyük bir yıkım olan bu isyanda yer alan isyancıların isimleri, isyanda ne derece önemli rol oynadıkları ve isyan sonrasında kurulan düzende aldıkları yeni unvanlar anlatılmıştır. Yine burada Nasuhzade Ali Paşa'nın *Donanmayı Hümayun Bağbuğu* unvanı alarak ön plana çıktığını görüyoruz. Aynı zamanda bu isyanın başlamasıyla birlikte İstanbul'daki Rum Patriği V. Gregoirus'un Sultan II. Mahmut Han tarafından idam edildiği de edindiğimiz bilgiler arasında yer almaktadır.

Üçüncü bölümde, Osmanlı Devleti'nin Rum İsyanı'na karşı aldığı tutum ve bu isyana karşı koyma çabaları ele alınmıştır. Payitaht başta olmak üzere imparatorluğun içindeki Rumlara karşı gözdağı vermek adına birçok fetvanın çıkarıldığını görüyoruz. 2. bölümde de söz ettiğimiz gibi Rum patriğinin sessiz kalması, isyana karşı çıkmaması sonucunda idam edilenlerden olduğunu görüyoruz. Bunun dışında Osmanlı donanmasının bu isyanda yetersiz kalması ve yaşanan zorluklar anlatılmıştır. Bütün bu sıkıntılı durumlara rağmen Nasuhzade Ali Paşa'nın gayretleri ve yapılan deniz harekâtıyla ön planda olduğunu görebiliyoruz.

Kitabın belki de en acılı ve sonuçları itibarıyla önemli olan dördüncü bölümüne baktığımızda ise Mora Yarımadası'nın Tripoliçe şehrinin Rumlar tarafından ele geçirilerek yakılması, halkın ise işkencelerle öldürülüp kalanların esir edildiği olaylar ve gelişmeler anlatılmış olup bu sürecin detayları ele alınmıştır. Bölgede Rumların yaptığı bu eziyetlerin İngiliz askerlerin anılarında yer alması hem dönemi anlamamız hem de yaşanan sürecin ne denli büyük olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Yine kısıtlı imkânları olmasına rağmen Ali Paşa'nın gayretlerini ve takviye aldığı yapabileceklerini görme şansına sahip olmaktayız. Bunun dışında devletin denge politikasının bir sonucu olarak isyana tam olarak müdahale edemediğini ve *Düvel-i Muazzama'nın, özellikle Rusya Çarlığı'nın öne çıktığını, bunun dışında*

diğer devletlerin de Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmaya çalıştığını görmekteyiz. Dönemin Kaptan-ı Deryası olan Abdullah Paşa'nın yetersizliği karşısında denizcilik alanında maharetli olan Nasuhzade Ali Paşa'nın göreve getirilmesini ve faaliyetlerini bu kısımda detaylı olarak görüyoruz.

Beşinci bölümde Sakız Adası'nın tarihi, sosyokültürel ve ticari ilişkileriyle birlikte bölgede yaşayan halkın devletten aldığı imtiyazlardan söz edilmiştir. Yine Feridun Emecen Hoca'nın bölge üzerindeki araştırmaları bölgeyi anlamamız adına önemli görülmelidir. Bunun dışında isyanı bastırmak üzere İstanbul'da yapılan hazırlıklar, bu sırada Kaptan-ı Derya Nasuhzade Ali Paşa aleyhine suçlamalar ve paşalar arasında anlaşmazlıktan söz edilmiştir. Sakız Adası'nın Ali Paşa tarafından kurtarılması ve bu süreçte Vahit Paşa başta olmak üzere paşaların arasındaki iktidar ve güç mücadeleleri, bu mücadelelerin neden ortaya çıktıkları ve bunların sebepleri detaylıca anlatılmıştır.

Altıncı bölümde ise başarılarıyla bölgede büyük bir isim olan Nasuhzade Ali Paşa'nın şehit edilmesiyle bölgede dengelerin ne denli değiştiğini görebiliyoruz. Tepedelenli Ali Paşa'nın, Rum İsyanı sırasında çetelere karşı gösterdiği başarılı harekâtın önemi ve böyle değerli bir devlet adamının şehit edilmesiyle birlikte Rumlar başta olmak üzere yabancı basında ne derece etkili olduğunu görebiliyoruz. Rumların büyük bir sevinç içerisinde olduğunu, İngiltere ve Hollanda basınlarında olayın detayları hakkında bilgiler verilip olayın onların nezdinde nasıl karşılandığına şahitlik edebiliyoruz. Bunun dışında Sakız Adası'nda alınan esirlerin durumu ve isyan etmediği hâlde esir alınarak satılmaya çalışılmaları yani Pençik sistemi ele alınıyor ve devletin bu duruma karşı fetvalarla aldığı tedbirlere değiniliyor. Burada ayrıca Pençik sisteminin nasıl işlediğini görebilme imkânına da sahip olmaktayız. Bunların dışında Vahit Paşa'nın bu süreçteki gözlemlerini ve kendi düşüncesini ortaya koyduğunu söylemek gerekir. Bu açıdan eserin en hüznü ve sonrasında yaşanan gelişmeler açısından da önemli bir bölümü olduğunu söyleyebiliriz.

Yedinci ve son bölümde, Nasuhzade Ali Paşa'nın vefatı sonrasında devletin hem isyan hem de diplomatik olarak karşılaştığı problemlerin neler olduğu anlatılmıştır. Yine II. Mahmut Han'ın bu isyanın bastırılmamış olmasından duyduğu öfkenin ne denli büyük olduğunu ve paşalar arasında iletişimsizlikler sebebiyle istenilen neticenin oluşmadığını görebiliyoruz. Rusya'nın isyanın arkasındaki rolü ve İngiltere'nin Osmanlı Devleti'nin müttefiki olduğu hâlde iç işlerine karışma düşünceleri ile devlet adamlarının bu duruma verdikleri tepkiler de anlatılmıştır. İngiliz büyükelçisi Canning'in sözde dostça söylediği tavsiyeler üzerine Reisülküttap Esad Efendi'nin *“Nasihât dedikleri akli ermez bir adama yol göstermek demektir. Devlete nasihat de siz işinizi bilmiyorsunuz, fayda ve zararınızı ayırt edemiyorsunuz demek olur.”* sözleri bu durumu özetlemektedir. Bunun dışında Nasuhzade Ali Paşa'nın aile fertlerinin devlet tarafından himaye edildiğini ve devlet tarafından maaş bağlanılarak yalnız bırakılmadıklarını da buradan öğrenebiliyoruz.

Sonuç olarak hizmetleriyle büyük bir isim olan Nasuhzade Ali Paşa'nın denizcilikte en alt rütbeden en üst rütbeye gelmesi ve bu süreçteki gayretleri ele alınmıştır. Başta Tepedelenli Ali Paşa ve Rum İsyanlarında gösterdiği yararlılıklar, yetersiz gücü olmasına rağmen ortaya koyduğu gayretler ve sonucunda şehit olmasına kadar giden süreç ele alınmış ve anlatılmıştır. Burada dikkat edilmesi gereken husus ise

Nasuhzade Ali Paşa'nın uzun süre önemsiz ve kötü bir imajının olmasıdır. Bu imajın oluşmasında en büyük etkenin Vahit Paşa'nın yazdıkları olduğu aşikârdır. Sakız Adası'nda yazdığı eserinden Ali Paşa hakkında hep olumsuz sözler kullanarak onu kötülemiş, kendisini ise iyi anlatmıştır. Ahmet Cevdet Paşa başta olmak üzere birçok tarihçi Vahit Paşa'nın yazdıklarını eserlerine olduğu gibi aktarmıştır. Fakat bu eserde bu olayın aslında böyle olmadığı, devlet için çok önemli hizmetleri olan Kaptan-ı Derya Ali Paşa'nın neler yaptığı anlatılmıştır. Paşa'nın zamansız vefatı sonrasında kendisini anlatacak bir eserin oluşmaması ve olay sonunda bir tarih kitabı yazan Vahit Paşa'nın bölge hakkında yaptığı değerlendirmeler tarih sahnesinde olayların farklı anlaşılmasına yol açmıştır.

Zekeriya Kurşun Hoca'nın bu eseri, bir biyografi kitabının nasıl yazılması gerektiğini de bizlere göstermiştir. Burada bir metodoloji yapılmasından ziyade bir biyografinin nasıl yazılması gerektiğini ve doğru bilgiye olabildiğince ulaşmaya çalışıldığını görebiliyoruz. Bu açıdan baktığımızda oldukça kıymetli bir eser olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca eserde bazı haritalar ve Nasuhzade Ali Paşa'nın soyağacı ile birlikte dönemle ilgili belgelerin resimleri de mevcuttur. Karadeniz'de gazi, Akdeniz'de şehit olan Nasuhzade Ali Paşa'nın biyografisi, dönemle ilgilenenler tarafından mutlaka okunması gereken eserlerden bir tanesidir.